

היום נלמד בעזרת ה':

נזיר דף לא

משנה: מכיון שהמשנה עתידה לעסוק בנזירות שהתקבלה בטעות, היא פותחת בהקדש שנידר בטעות.

בית שמאי אומרים הקדש טעות הקדש: אם הקדיש אדם דבר בטעות - ההקדש חל, ובית הלל חולקים שאינו חל. המשנה מביאה שלוש דוגמאות.

אמר 'שור שחור שיצא מביתי ראשון הרי הוא הקדש': אפילו שלבסוף יצא שור ראשון לבן - ההקדש חל.

גמרא: מאי טעמייהו דב"ש: כאמור הגמרא מבינה כעת שלדעת בית שמאי השור הלבן נהיה קדוש. והדבר קשה: מדוע והרי הוא הקדיש שור שחור ולא לבן?

והתשובה היא שלומדים תחילת הקדש (החלת הקדש על בהמה) מסוף הקדש - מתמורה (שהיא המשך של הקדש). [תמורה = אם לקחו בהמת חולין ואמרו שתהא תמורת הקרבן, הדין הוא שגם הבהמת חולין נעשית קדושה]. כמו שתמורה חלה אפילו בטעות (בכתוב "הוא ותמורתו יהיה קודש" לרבות שוגג כמידד) כגון שהוא רצה להמיר את הקרבן בשור שחור, ובטעות אמר שהוא ממיר אותו בשור לבן - השור הלבן נהיה קדוש. כך גם בהחלת ההקדש על הקרבן בתחילה, אם אמר 'שור שחור ראשון שיצא מביתי יהיה הקדש' ויצא לבן - ההקדש חל על הלבן.

ובית הלל אומרים: דוקא 'תמורה' שהיא המשך של הקדש שכבר קיים - חלה אפילו בטעות, אבל אי אפשר להחיל הקדש חדש בטעות.

קושיא: ולבית שמאי מה אילו אמר: הרי אם הוא היה אומר שהתמורה תחול רק מחר בחצות היום - פשוט הדבר שהיתה חלה רק כפי שאמר, ואם כן גם כשאמר שהשור השחור שיצא מביתו יהא קדוש - רק אם יצא שחור יהא קדש ולא לבן. וכל מה שמצאנו ב'תמורת טעות' שהיא חלה, זה רק כשאמר בפיו בטעות שלא כפי שחשב בליבו, שגזירת הכתוב היא שמה שהוציא בפיו חל. אבל במקדיש שאמר במפורש בפיו שרק השור השחור יקדש, אין מקום לומר שהשור הלבן יקדש?

(המשך בדף הבא ↓)

אמר רב פפא: בית שמאי לא התכוונו לומר שהשור הלבן יקדש, אלא השור השחור הראשון שיצא אחרי הלבן. כי כוונת המקדיש שאמר 'שור שחור שיצא מביתי ראשון' לשור השחור שהוא ראשון לכל השוורים השחורים הבאים אחריו.

קושיא: והא שור שחור קאמר וכו': וכי לא יתכן שיש לו רק שור שחור אחד? תירוץ: לא צריכא וכו': מדובר שיש לו שניים או שלושה שוורים.

ובית הלל אם כן **שיצא ראשון מבעי ליה** (גירסת הרא"ש): בית הלל עונים לבית שמאי: מדוע הוא אמר 'שיצא ראשון מביתי'? בהכרח שכוונתו שיצא הראשון מהבית. כי אם היתה כוונתו היתה ראשון לשחורים, היה עליו לומר רק 'שור שחור שיצא הראשון'. ולכן השור השחור אינו קדוש.

קושיא: א"ל רבא מברניש: לפי פירושו של רב פפא נמצא שאין זה כלל הקדש בטעות, שהרי בית שמאי מפרשים את דבריו שכוונתו היתה לשור השחור הראשון לשחורים, ומדוע אמרו בית שמאי 'הקדש טעות' – הקדש'?

תירוץ: משום דאטעייה לדיבוריה קמא: קוראים לזה 'הקדש טעות' בגלל שהוא דיבר באופן מטעה לחשוב כאילו כוונתו לשור הלבן, ויש צורך לפרש את דבריו שכוונתו לשור השחור, וזה דומה קצת ל'טעות'.

נמצא לדעת רב פפא שבית שמאי סוברים שבאמת 'הקדש בטעות לא הוי הקדש', אלא שהמקדיש 'שור שחור ראשון' בית שמאי מפרשים את כוונתו לשור הראשון בשחורים והם קוראים למקרה הזה בשם מושאל של 'הקדש טעות'. הגמרא מקשה על ההנחה שלדעת בית שמאי הקדש בטעות לא הוי הקדש מספר קושיות:

והתנן מי שנדר בניזיר: הוא הלך לחכם והחכם 'התיר' לו את נדר הנזירות, כלומר החכם פסק לו שהנזירות כלל לא חלה, משום שנדר בלשון לא נכונה. (כאן יש לציין שלדעת בית שמאי אין אפשרות כלל להתיר נזירות, אלא הכוונה כנ"ל). ואם הוא כבר הפריש בהמה לקרבן הנזירות - היא חוזרת לרעות בעדר, משום שהתברר שהיא חולין ואין בה כלל קדושה. ועל מקרה זה אמרו בית הלל לבית שמאי: האם אתם לא מודים לנו שזהו 'הקדש בטעות'? ובית שמאי משיבים להם תשובה. עד כאן דברי המשנה. מוכח מכאן שלדעת בית שמאי 'הקדש בטעות הוי הקדש'!

תירוץ: אלא בית הלל הוא דקטעו: האמת היא שבית הלל טעו בהבנת דברי בית שמאי. הם חשבו שבית שמאי סוברים שהקדש בטעות הוי הקדש (ולכן הוכיחו להם מניזיר

הנשאל לחכם ויש לו בהמה מופרשת), ואמרו להם בית שמאי: אנו סוברים באמת שהקדש בטעות לא הוא הקדש (ולכן לא קשה מנזיר שנשאל לחכם הנ"ל), רק שאנו מפרשים את כוונת המקדיש 'שור שחור ראשון' ראשון לשוורים השחורים.

היו מהלכין בדרך: שישה אנשים שהיו מהלכים בדרך ובא אדם אחד בדרך כנגדם, ואמר האיש הראשון: הריני נזיר אם האיש הזה הוא ראובן. ואמר השני: הריני נזיר אם הוא לא ראובן. ואמר השלישי לשניים הראשונים: הריני נזיר אם אחר מכם נזיר. ואמר הרביעי לשניים: הריני נזיר אם אין אחד מכם נזיר. ואמר החמישי לשניים: הריני נזיר אם שניכם נזירים. ואמר השישי לכל החמישה: הריני נזיר אם כולכם נזירים. על כך אמרו בית שמאי שכל השישה נזירים.

ההוכחה: ברור שחלק מהשישה טעו בהערכה שלהם מיהו האיש (וכן ממילא מיהו הנזיר בשרשרת החברים), ובכל אופן אמרו בית שמאי שכולם נזירים. מוכח שהקדש בטעות הוא הקדש!

תירוץ: אמרי: מכאן באמת יש הוכחה לכך. אבל ממשנתנו אין הוכחה, כי רב פפא פירש שבית שמאי נקטו שם שהנושא לא היה כלל 'הקדש בטעות', אלא פירוש דבריו של האיש שאמר 'השור השחור הראשון' שכוונתו הראשון לשחורים.

[הרא"ש מבאר שבשישה אנשים כל אחד מהם אמר בפיו שהוא נזיר, רק שטעה וסבר שהערכתו נכונה מיהו האיש. וכמו שמצאנו בתמורה בטעות שהולכים אחר פיו, כך גם כאן הולכים אחר פיו שאמר הריני נזיר. אבל במשנתנו שאמר במפורש שההקדש יחול רק בתנאי שיצא שור שחור, הרי גם בתמורה היא חלה רק לפי התנאי שאמר, ואם כן גם כאן ההקדש לא אמור לחול אם לא התקיים התנאי. אלא בהכרח שבית שמאי מפרשים את דבריו של הנזיר שכוונתו היתה לשור הראשון בשחורים].

ביאור נוסף בשיטת בית שמאי במקדיש שור שחור:

אביי אמר: הפירוש בדברי בית שמאי במשנה שהשור הלבן קדוש. ומדובר שהמקדיש עמד בצהריים ואמר שהשור השחור הראשון שיצא (כבר) מביתי יהיה קדוש. ואז אמרו לו שלא יצא שור שחור ראשון אלא שור לבן, ואמר המקדיש אם הייתי יודע הייתי אומר 'שור לבן' ולא 'שחור'. כאן אנו אומרים שדעתו היתה להקדיש את השור הראשון ולא דוקא שחור או לבן, רק שהיה סבור שהשור השחור יצא ראשון, כי היה נדמה לו שהוא שמע את קול פסיעותיו בבוקר ראשונות. (אבל אם היה המקדיש עומד בבוקר קודם שיצאו השוורים ואומר שהשור השחור שיצא יוקדש - לא היתה אפשר לפרש את

כוונתו לכל שור שיצא, כי אם כן מדוע הזכיר במפורש את צבע השור, בהכרח שכוונתו דוקא לשור בצבע המסויים).

כלומר לדעת בית שמאי באמת 'הקדש בטעות הוי הקדש' (ואין קושיא מתמורה, כי לא עשה כאן תנאי בהקדש אלא סבר בטעות דבר אחד ואמר בפיו דבר אחר, ואנו הולכים אחר פיו כמו בתמורה). וכן במשנה של שישיה אנשים הנ"ל, מדובר שכל אחד מהטועים בזהות האיש, אמר לאחר מכן שאם היה יודע שזהו האיש היה אומר בדבריו אחרת.

קושיא: ומי מצית אמרת: וכי איך אתה יכול לומר כנ"ל? והרי בשתי הדוגמאות הנוספות במשנה מדובר לכאורה על העתיד – במטבעות וחביות?

תירוץ: גם שם מדובר שאמר על העבר. דהיינו מטבע זהב שעלה בידי ראשון הרי הוא הקדש. והתברר שהיה של כסף, ואמר אילו הייתי יודע וכו' כנ"ל. וכן בחביות.

הגמרא מביאה את דברי רב חסדא, ומקשה עליהם על פי ביאורו של אביי במשנה (הנ"ל):

אמר רב חסדא אוכמא בחיורא: שור שחור הנמצא בקבוצה של שוורים לבנים - מגרע מערכם, כי שור שחור שווה פחות משור לבן. וכן חיורא באוכמא: כתם לבן בשור שחור - מגרע מערכו, משום שהוא סימן לכך שהיה שם נגע צרעת.

קא סלקא דעתך כי מקדיש וכו': לכאורה ההנחה הפשוטה היא שהמקדיש מקדיש 'בעין רעה', כלומר אם יש שתי אפשרויות לפרש את דבריו, אנו נוקטים שהוא הקדיש את הגרוע על פני המשובח יותר. ואם כן מדוע אמרו בית שמאי שהמקדיש שור שחור שיצא ראשון מביתו - השור הלבן קדוש, והרי הוא אמור להקדיש את השחור הגרוע. דהיינו עלינו לא להאמין לדבריו שהתכוין לשור הלבן, כי בהכרח שהתכוין לשחור?

דחיה: ואלא מאי בעין יפה מקדיש: ואלא נאמר שלדעת בית שמאי המקדיש מקדיש 'בעין יפה' ולכן השור הלבן קדוש - אך קשה ממעות מדוע האומר שאם המטבע זהב עלה בידו ראשון הוא קדוש, והתברר שעלה כסף שהכסף קדוש. והרי אם הוא מקדיש בעין יפה היה אמור להיות הזהב קדוש?

דחייה: ואלא מאי בעין רעה: אלא שוב נחזור ונאמר שהוא מקדיש 'בעין רעה' - אך אם כן קשה (גם) מהסיפא בחביות. שהרי הוא הקדיש חבית של יין והתברר שהיתה שמן - השמן קדושה. והרי שמן משובח יותר מיין!

תירוץ: אי משום הא לא קשיא: לגבי חביות אין קושיא, כי מדובר בגליל ששם היה מצוי הרבה שמן, והיין היה יקר להם יותר משמן, ולכן השמן קדוש. אך עדיין קשה מהרישא – משור שחור, מדוע הלבן קדוש?

תירוץ: אמר לך רב חסדא: אני אמרתי ששור שחור גרוע משור לבן רק ב'שור קרמונאי' כלומר בשוורים של מדינת 'קרמונאי', אבל בשאר העולם השחור משובח יותר מהלבן.

מימרא נוספת של רב חסדא:

ואמר רב חסדא אוכמא למשכיה: שור שחור – משובח לעור. שור אדום - משובח לאכילת בשר. שור לבן – משובח לחרישה.

קושיא: הרי רב חסדא אמר ששור שחור בקבוצה של לבנים מגרע מערכם, כלומר שהוא גרוע מהלבן, והיאך אמר כאן רב חסדא שעורו טוב יותר מהלבן? תירוץ: רב חסדא אמר שהשחור גרוע מהלבן רק בשוורים של 'קרמונאי'.

משנה: מי שנדר בניזיר: ולאחר מכן עבר על נזירותו ושתה יין ונטמא למתים, ולאחר מכן הלך לחכם וביקש שיפסוק לו שהנזירות לא חלה משום שהוא טעה בלשונו כשנדר אותה ואמר לשון שאינה ראויה. אך החכם פסק לו שקבלת הנזירות היתה באופן הראוי - הוא מונה את ימי נזירותו מיום הקבלה ולא מיום פסיקת החכם.

נשאל לחכם והתירו: אבל אם החכם פסק לו שקבלת הנזירות לא היתה נכונה והרי הוא אינו נזיר, והיתה לו בהמה שכבר הפריש אותה לקרבן הנזירות - היא חוזרת לרעות בעדר, משום שהתברר שהיא חולין ואין בה קדושה כלל. ועל מקרה זה אמרו בית הלל לבית שמאי האם אתם לא מודים לנו שזהו 'הקדש בטעות'?

ובית שמאי משיבים: הרי אתם מודים שאדם שערך מעשר בהמה (= הפרשת אחד מתוך עשר בהמות בכל שנה, הבהמות נספרות כשכל עשירית נצבעת בשבט אדום) וטעה וקרא לבהמה התשיעית 'עשר', או שקרא לבהמה העשירית במספר 'תשע', או שקרא לבהמה האחד עשר 'עשר' – שהם קדושות. ואם כן מוכח שהקדש בטעות הוי הקדש?

אמרו להם בית הלל: שם זו גזירת הכתוב שהוא מקדש את הסמוך לו בלבד. ובאמת השבט אינו מקדש את הבהמה שהוא הונח עליה, שהרי אם יניח את השבט על השמיני או על שניים עשר לא היה מקדש אותם. כי 'הקדש בטעות לא הוי הקדש', רק שכאמור זהו דין מיוחד בסמוכים לעשירי.